

**İNGİLİZLERE TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE TARİHİ BİR ESER:
“OSMANLI KONUŞMA DİLİ CEP KILAVUZU”***

**A HISTORICAL WORK IN TURKISH TEACHING FOR ENGLISH:
“THE TURKISH CAMPAIGNER’S VADE-MECUM OF OTTOMAN
COLLOQUIAL LANGUAGE”**

Kemalettin DENİZ**

Efecan KARAGÖL***

Özet

Osmanlı Devleti, son dönemlerinde İngilizlerle askerî, siyasi ve ekonomik açılardan yoğun ilişkiler içinde olmuştur. Bunun neticesinde İngilizlerin Türkçe öğrenme ihtiyacına cevap vermek amacıyla çoğunluğu İngiliz olmak üzere farklı milletlere mensup kişiler İngilizlere Türkçe öğretimi kitabı yazmışlardır. Bu yazarlardan biri de Sir James William Redhouse’dur. Bu çalışmanın amacı, Redhouse’un yazdığı *The Turkish Campaigner’s Vade-Mecum of Ottoman Colloquial Language (Türk Seferine Giden Askerlere Osmanlı Türkçesinin Konuşma Dili Cep Kılavuzu)* adlı eseri yabancı dil olarak Türkçe öğretimi açısından incelemektir. Çalışma nitel araştırma olarak planlanmıştır. Araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi tekniğine başvurulmuştur. Ulaşılan bulgulara göre eser, 7*11 cm ebatlarında cep kitapçığı boyutunda olup görevli İngiliz subaylar için yazılmıştır. Dil bilgisi-çeviri yönteminin baskın olduğu eserde az da olsa doğal yaklaşım yöntemine göre örnekler vardır. Ayrıca küçük sözlük ile günlük hayatta sıkça rastlanılabilecek karşılıklı konuşma örneklerine yer verildiği görülmüştür. Araştırma sonuçlarının özel kullanım amaçlı dil öğretim kitaplarının hazırlanmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Redhouse, Türk Seferine Giden Askerlere Osmanlı Konuşma Dili Cep Kılavuzu, dil-bilgisi çeviri yöntemi, doğal yaklaşım yöntemi, yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi.

Abstract

The Ottoman Empire had intense relations with the British in military, political and economic terms. As a result of this, in order to meet the need of learning English of Turkish, people from different nationalities, mostly British, have

---

* Makalenin konusunu oluşturan eser, Efecan KARAGÖL tarafından 2011 yılında yazılan “Sir James William Redhouse ve İngilizlere Türkçe Öğretimi” başlıklı yüksek lisans tezinde ana hatlarıyla ele alınmıştır. Bu araştırma 17-19 Mayıs 2017 tarihinde Uludağ Üniversitesi’nde düzenlenen 1. Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi Bilgi Şöleni (UYTOB)’nde sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

** Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Ankara, kemalettindeniz@hotmail.com.

*** Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Zonguldak, efecankaragol@gmail.com.

Kemalettin Deniz, Efecan Karagöl
İngilizlere Türkçe Öğretiminde Tarihi Bir Eser: “Osmanlı Konuşma Dili Cep
Kılavuzu”

written books on teaching Turkish to the British. One of these writers is Sir James William Redhouse. The aim of this study is to examine Redhouse's *The Turkish Campaigner's Vade-Mecum of Ottoman Colloquial Language* in terms of teaching Turkish as a foreign language. The study was planned as qualitative research. Document analysis method was used in the research. The content analysis technique was applied in the given acquisition. According to the results, the work is in the size of a pocket booklet of 7 * 11 cm and was written for the British officers. It was determined that grammar-translation method was dominant in the work. In addition, it was determined that there were samples according to the natural approach method. It has also been observed that there are examples of mutual conversation that can be encountered in daily life with the small dictionary. Research results are thought to help prepare language teaching books for special purposes.

Keywords: Redhouse, *The Turkish Campaigner's Vade-Mecum of Ottoman Colloquial Language*, Grammar-Translation Method, Natural Approach Method, Teaching Turkish as a Foreign Language.

GİRİŞ

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimine yönelik ilk kitapların çoğu yabancılar tarafından kaleme alınmıştır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde İngilizlerle askerî, siyasi ve ekonomik ilişkileri yoğun olmuştur. Bunun sonucunda İngilizlerin Türkçe öğrenme ihtiyacına cevap vermek amacıyla çoğunluğu İngiliz olmak üzere farklı milletlere mensup kişiler Türkçe öğretimi kitabı yazmışlardır. Bu yazarlardan biri de Sir James William Redhouse'dur. Redhouse'un *The Turkish Campaigner's Vade-Mecum of Ottoman Colloquial Language (Türk Seferine Giden Askerlere Osmanlı Türkçesinin Konuşma Dili Cep Kılavuzu)* adlı dil öğretim kitabı, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi açısından ayrıntılı bir biçimde daha önce ele alınmamıştır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, kökü uzun geçmişe dayanan bir disiplindir. Türk tarihinin önemli bir halkası olan Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü zamanlarda sınırların genişlemesiyle çeşitli devletlerle askerî, siyasi ve ticari açıdan ilişkilere girilmiştir. XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti en güçlü dönemini yaşadığı için Türkiye'ye ve Türk diline karşı duyulan ilgi daha da artmıştır.

XVI. yüzyıl sonunda ve XVII. yüzyıl başında birtakım özel eğitim kuruluşları (ilk tercüman okulları) ortaya çıkmıştır (Eren, 1998, s. 32). Örneğin Fransa, diplomasi ve ticarette ihtiyaç duyulan doğu dillerine yönelik tercüman yetiştirmeyi hedefleyen *Dil Öğlanları* okulunu 18 Kasım 1669 tarihinde kurmuştur (Hitzel, 1995, s. 19). 8-10 yaşlarındaki öğrencilerin eğitim gördüğü söz konusu okul, İstanbul'da faaliyet göstermiştir. Fransa'nın yanı sıra Türkçe öğretimine önem veren devletlerden biri de İngiltere'dir.

XVIII. ve XIX. yüzyıllarda İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan kitapların sayısı 16'yı bulmaktadır. İngiltere ile Osmanlı İmparatorluğu arasında aktif ticarî ve diplomatik ilişkiler I. Elizabeth (1533-1603) döneminde (1558-1603) gelişmiştir. XVI-XIX. yüzyıllarda İngilizler daha çok Türk devletinin tarihi ve siyasetine, ticareti ve ekonomisine ağırlık vermişler, Türk dili öğretiminde pratik amaçları göz önünde tutmuşlardır (Eren, 1998, s. 52). Pratik amaçları göz önünde bulundurarak Türkçe öğretimi kitabını yazan müsteşriklerden biri de Sir James William Redhouse'dur.

30 Aralık 1811 tarihinde Londra'da doğan Redhouse, 1826'dan sonra İstanbul'a gelir. Osmanlı Devleti'nde memurluk, tercümanlık, Encümen-i Daniş üyeliği gibi görevleri yerine getirir. Türkçe öğretimi ve sözlükler sahasında birtakım çalışmalar yapar: Üç dilli *Türkçe-İngilizce-Fransızca Sözlüğü*'nü 1834'te basıma hazır hâle getirir. Fakat Xavier Bianchi'nin daha önce hazırladığı sözlükten dolayı Redhouse eserini yayımlamaz. 1842'de ilk eseri olan *Müntahabât-ı Türkiyye* adlı eserini hazırlar; fakat bu eser *Müntahabât-ı Lügât-ı Osmaniyye* adıyla 1852-1853'te yayımlanır. Erzurum'da Osmanlı Devleti adına görevliken yazdığı *Grammaire Raisonnee de la Langue Ottomane (Osmanlı Dilinin Gerekçeli Dil Bilgisi)* adlı kitabı 1846'da yayımlar. Bu eser Fransızlara Türkçe öğretimini amaçlamaktadır. Redhouse Osmanlı Devleti içindeki yabancı subayların Türkçeyi kolaylıkla öğrenmesi için yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarından ikincisi; İngilizlere Türkçe öğretimi kitaplarından ise ilki olan *Türk Seferine Giden Askerlere Osmanlı Türkçesinin Konuşma Dili Cep Kılavuzu (Vade-Mecum)* adlı eserini yazar. Daha sonra 1856 yılında Osmanlı-Rus Savaşı sebebiyle doğan talebi karşılamak üzere *An English and Turkish Dictionary (İngilizce-Türkçe Sözlük)* adında küçük bir sözlük hazırlar. 1884 tarihli İngilizlere Türkçe öğretimini hedefleyen *A Simplified Grammar of the Ottoman Turkish Language (Basitleştirilmiş Osmanlı Türkçesi Grameri)* adlı eserini Londra'da yayımlar. 1890 tarihinde *A Turkish and English Lexicon (Kitâb-ı Maânî-i Lehçe li-Ceyms Redhouse El-İngilizî)* adlı sözlüğünü yazar (Karagöl, 2011).

Bu çalışmanın amacı, Redhouse'un *Türk Seferine Giden Askerlere Osmanlı Türkçesinin Konuşma Dili Cep Kılavuzu (Vade-Mecum)* adlı eserini yabancı dil olarak Türkçe öğretimi açısından incelemektir. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir:

1. Vade-Mecum, biçim özellikleri açısından dil öğretimine ilişkin ne gibi özelliklere sahiptir?
2. Vade-Mecum, hedef kitleye hitap etme açısından ne gibi özelliklere sahiptir?

Kemalettin Deniz, Efecan Karagöl
İngilizlere Türkçe Öğretiminde Tarihi Bir Eser: “Osmanlı Konuşma Dili Cep Kılavuzu”

3. Vade-Mecum, yabancı dil öğretim yöntemleri açısından hangi özellikleri taşımaktadır?
4. Vade-Mecum, dil bilgisi konuları bakımından hangi konuları içermektedir?
5. Vade-Mecum, sözlük özellikleri bakımından ne durumdadır?
6. Vade-Mecum, diyalog özellikleri bakımından ne durumdadır?
7. Vade-Mecum’un dil becerileri açısından durumu nedir?
8. Vade-Mecum, kültür aktarımı açısından ne gibi özellikler taşımaktadır?

Araştırma, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi açısından Vade-Mecum’un özelliklerini ortaya koyduğu için önemlidir.

1. YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel araştırma olarak planlanmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin *kullanıldığı*, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım, 1999, s. 10).

Nitel araştırmanın veri toplama yöntemleri görüşme, gözlem ve dokümanlardır. *Bu* araştırma Redhouse’un *Vade-Mecum* adlı eserini yabancı dil olarak Türkçe öğretimi açısından incelemeyi amaçladığından araştırmada doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, çalışmada kullanılacak dokümanların elde edilip belirli bir sistem içerisinde inceleme işlemidir (Karasar, 2008; Yıldırım ve Şimşek, 2011).

1.2. İnceleme Nesnesi

Araştırmanın inceleme nesnesi *Türk Seferine Giden Askerlere Osmanlı Türkçesinin Konuşma Dili Cep Kılavuzu* adlı eserdir. Vade-Mecum’un dört baskısı vardır. Araştırmada incelenen eser, 1855 tarihli birinci baskıdır.

1.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Vade-Mecum okunarak içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. *Özetlenen* ve yorumlanan veriler, içerik analizinde derin bir işleme tabi tutulur, kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir. Kavramlar, araştırmacıyı temalara götürür ve temalar sayesinde olgular daha iyi düzenlenebilir ve daha anlaşılır hâle getirilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 227). Araştırmada söz konusu eserin incelenmesiyle kodlar ortaya konulmuştur. Bu kodlardan hareketle aşağıdaki temalara ulaşılmıştır:

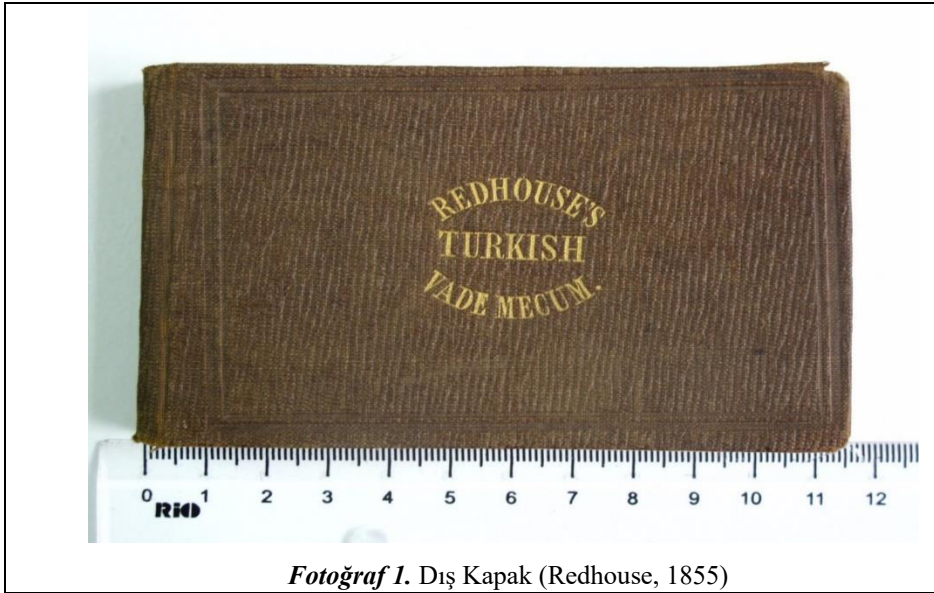
Tablo 1. İçerik Analizi Sonucu Ulaşılan Temalar

Temalar	
1.	Biçim Özellikleri
2.	Hedef Kitle
3.	Dil Öğretim Yöntemi
4.	Dil Bilgisi
5.	Sözlük
6.	Karşılıklı Konuşma
7.	Dil Becerileri
8.	Kültür Aktarımı

2.BULGU VE YORUMLAR

2.1.Biçim Özellikleriyle İlgili Bulgu ve Yorumlar

Vade-Mecum, Redhouse'un 1855 yılında, İngiliz subaylarına Türkçeyi pratik yoldan öğretmek amacıyla yazdığı bir eserdir. Eserin pratikliği sadece içerik boyutuyla sınırlı kalmamıştır. Eserin biçimsel olarak tasarımı da pratik kullanıma elverişlidir.

Fotoğraf 1. Dış Kapak (Redhouse, 1855)

Eser, 7*11 cm ebatlarında olup bir askerin yaka cebine rahatlıkla sığabilecek boyuttadır. Eserin bu özelliği askerlerin kullanımı açısından önemlidir. Redhouse da eserinin ön sözünde daha önceki yapılan çalışmaları "... çalışmaların çoğu her şeyini yanında taşıyan tecrübeli askerler için uygun değildi (Redhouse, 1855, s. III-IV)" ifadeleriyle eleştirmektedir.

Kemalettin Deniz, Efecan Karagöl
İngilizlere Türkçe Öğretiminde Tarihi Bir Eser: “Osmanlı Konuşma Dili Cep
Kılavuzu”

Ayrıca eserdeki içeriğin çok yoğun olmaması, aranan bilginin kolaylıkla bulunmasını sağlamaktadır.

2.2.Hedef Kitle Özellikleriyle İlgili Bulgu ve Yorumlar

Vade-Mecum’un hedef kitlesi İngiliz subaylardır. Bu durum eserin ön sözünde yer alan şu ifadelerden açıkça anlaşılmaktadır:

“Türk birliğinin oluşturulmasında çok sayıda İngiliz subay ve sivil memur aniden Türkçe konuşan insanlarla karşı karşıya kaldılar. Yüzlerce diğer subay ve kişiler daha önce Türkçe konuşan insanlarla karşı karşıya gelmişlerdi. Şimdiye kadar bu dili anlatan hiçbir İngilizce yayın yapılmadı” (Redhouse, 1855, s. III).

Eser, İngiliz subaylarının İstanbul’da günlük ihtiyaçlarını karşılaması, hayatlarını kolaylıkla idame ettirebilmesi ve Osmanlı insanıyla anlaşabilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Bu sebeple eserde, yer alan örnek kelimeler ve metinler hedef kitlenin özelliği dikkate alınarak seçilmiştir. Örneğin, eserdeki karşılıklı konuşma bölümleri bir askerin İstanbul’da karşılaşabileceği senaryoları içermektedir. Eserin bu özellikleriyle ilgili olarak Findley (2006) şu bilgilere yer vermiştir:

“İstanbul’dan döndükten sonra eline geçen önemli fırsatlar resmî ya da özel hizmetlerden çok bilimsel yayınlar alanındaydı. Kırım Savaşı ve ertesinde Osmanlılara karşı artan ilgi çalışmalarına talep doğurdu. Savaşın patlak vermesiyle, İngiliz subaylarının kullanımına yönelik Latin alfabesiyle Osmanlı gündelik dili üzerine bir cep kitabı hazırladı” (Findley, 2006, s. 133).

2.3.Vade-Mecum’un Dil Öğretim Yöntemi Özellikleriyle İlgili Bulgu ve Yorumlar

Vade-Mecum’da dil öğretim yöntemi olarak dil bilgisi-çeviri yönteminin özellikleri görülmektedir. Bu yöntem 1840’lardan 1940’lara kadar yabancı dil öğretimine hâkim olmuştur (Aydın, 1996). Demircan (2005, s. 150), XIX. yüzyılın başlarından itibaren geçerli dil öğretimi konumunda olan bu yöntemin ana çizgilerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

1. Dil bilgisi: Biçimbilgisi ve sözdizimi kurallarını içermekte, sesletim öğretimi yapılmıyorsa da başlangıçta sesletim kuralları bir özet olarak verilebilmektedir.
2. Öğretim, ezbere (rote learning), bağlam dışı sözcükler, sözcük listeleri ve onların çekimleriyle başlar. Bu

sözcükler kullanılacağı metin ile aralarında bir sıra izlenmez, listeler sonradan ezberlenir.

3. Dil bilgisi kuralları tümdengelimli olarak verilir; bu kuralların bir uygulaması olarak yabancı-dilden ana dile, ana dilden yabancı dile çeviri yapılır. Mekanik olarak yapılan bu çevirilerde kullanılan tümceler, bağlam dışı, yapay tümcelerdir.

Vade-Mecum, *kısa bir dil bilgisi, sözlük, diyalog* bölümlerinden oluştuğu için dil bilgisi-çeviri yönteminin özelliklerini taşımaktadır. Eserin dil bilgisi bölümünde, Osmanlı Türkçesinin gramer kuralları İngilizce ifadelerle tümdengelim yöntemine uygun olarak kısaca tanıtılmıştır.

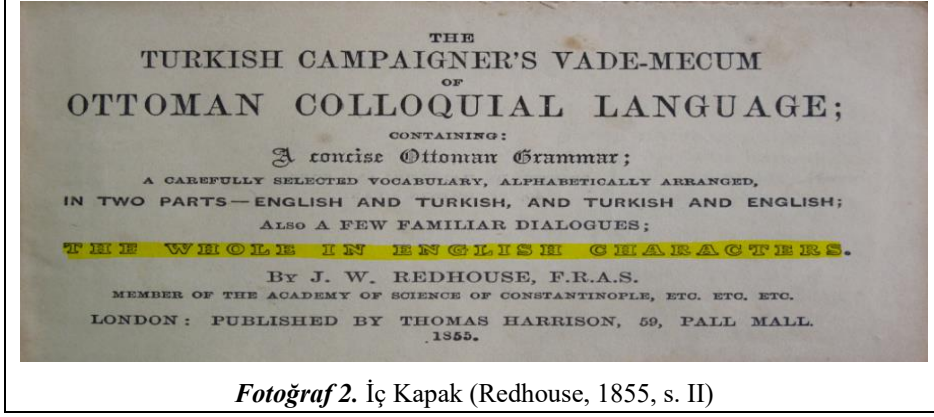
Sözlük bölümü, İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce olmak üzere iki kısımdır. Her ne kadar eserde dil bilgisi-çeviri yönteminin özellikleri baskın olsa da özellikle eserin *Diyalog* bölümü *doğal yaklaşım yönteminin* izlerini taşımaktadır.

Doğal yöntemde sesletim, dil bilgisi öğretimi, çeviri etkinliklerine yer verilmez. Yalnızca dinleme ve konuşma etkinliklerine yer verilir. Bu yaklaşıma göre yabancı dil onu ana dili olarak konuşanlarla doğrudan etkileşime girilerek öğrenilir (Demircan, 2005, s. 156). Vade-Mecum'un son bölümünü oluşturan karşılıklı konuşma metinleri eserdeki doğal yaklaşımli yöntemin izlerini taşımaktadır. Ayrıca eserde baştan sona Latin harfleri kullanılmıştır. Türkçe örnek kelime ve metinlerin verilmesinde Arap harfli Türk yazısı kullanılmamıştır. Bir başka ifadeyle Türkçe, Latin harfleriyle, konuşma diline benzerlikler kurularak kaleme alınmıştır. Doğal yaklaşımli yöntemin yaygın olarak kullanılmadığı, aksine dil bilgisi-çeviri yönteminin tercih edildiği bir dönemde Vade-Mecum'un bu özelliğe sahip olması dikkat çekici bir yeniliktir.

Eserin dil bilgisi bölümünde öğretim dili olarak İngilizce tercih edilmiştir. Ancak bu bölümdeki örnek Türkçe kelimelerin hepsi Latin harfleriyle ifade edilmiştir. Örneğin, Türkçe *rüzgâr* kelimesi, *ruzghyar* şeklinde yazılmıştır. Ayrıca bu örnek kelimelerin çoğunun İngilizce karşılıkları da verilmiştir.

Sözlük kısmında İngilizce madde başı kelimelerin Türkçe açıklaması, Türkçe madde başı kelimelerin İngilizce açıklaması yapılmıştır. *Diyalog* kısmında ise eserin tamamında olduğu gibi Latin harfli cümlelere yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümdeki sayfaların sol sütununda diyalogların İngilizcedeki çevirisi de verilmiştir. Eserin hiçbir yerinde Arap harfli Türk yazısıyla oluşturulmuş açıklamalara ve örneklere yer verilmemiştir. Eser konuşma kılavuzu amacıyla yazıldığı için hedef kitlenin alfabetiyle oluşturulmuştur. Bu durum eserin iç kapağında ayrıca belirtilmiştir:

Kemalettin Deniz, Efecan Karagöl
İngilizlere Türkçe Öğretiminde Tarihi Bir Eser: “Osmanlı Konuşma Dili Cep
Kılavuzu”

Fotoğraf 2. İç Kapak (Redhouse, 1855, s. II)

2.4.Vade-Mecum'un Dil Bilgisi Konuları Bakımından Özellikleri İlgili Bulgu ve Yorumlar

Tablo 2. Vade-Mecum'da Yer Alan Dil Bilgisi Konuları

Konular	Sayfa Sayısı
İmla ve Telaffuz	13
Etimoloji	65
Türetme	5
Söz Dizimi	11

Eserin ilk 94 sayfası *Ottoman Grammar (Osmanlı Türkçesi Dil Bilgisi)* başlığıyla birinci bölümdür. Bu bölümde Redhouse, Osmanlı Türkçesinin dil bilgisi özelliklerini kısaca özetlemiştir. Bu ilk bölüm kendi içinde 4 kısımda ele alınmıştır: *İmla ve Telaffuz, Etimoloji, Türetme, Söz Dizimi*.

Bu kısımların içinde en fazla sayfa sayısı *Etimoloji* başlığına aittir. Bu alt bölüm 65 sayfadır. *İmla ve Telaffuz* 13, *Söz Dizimi* 11, *Türetme* 5 sayfadan oluşmaktadır.

Tablo 3. İmla ve Telaffuz Kısımında Yer Alan Konular

Konular	Sayfa Sayısı
Ünlü Harflerin İmlası ve	2
Ünsüz Harflerin İmlası ve	5,5
Çift Harfler	1,5
Ayın ve Hemze	1,5
Vurgu	1

Telaffuz	1,5
----------	-----

Tablo 3'te görüldüğü gibi *İmla ve Telaffuz* kısmı, *Ünlü Harflerin İmlası ve Telaffuzu*, *Ünsüz Harflerin İmlası ve Telaffuzu*, *Çift Harfler*, *Ayın ve Hemze*, *Vurgu*, *Telaffuz* alt başlıklarından meydana gelmektedir. Bu alt başlıkların içinde ayrıntılı olarak ele alınan konu *Ünsüz Harflerin İmlası ve Telaffuzudur*. Bu kısımda 94 örnek kelimeye yer verilmiştir. Eserde Türkçenin ses bilgisi kurallarının verilmesi, dil bilgisi-çeviri yönteminin bir özelliğidir.

Tablo 4. Etimoloji Kısmında Yer Alan Konular

Konular	Konular
İsimler	Belgisiz Zamirler
Sıfatlar	Fiiller
Sayılar	Birleşik Fiiller
Zamirler	Zarflar
İşaret Zamirleri	Edatlar
Soru Zamirleri	Bağlaçlar
İlgi Zamirleri	Ünlemler

II. Kısım: Etimoloji, 65 sayfadan oluşmaktadır. Bu kısımda *isim*, *sıfat*, *sayı*, *zamir*, *fiil*, *zarf*, *edat*, *bağlaç* ve *ünlemlere* dair kısa bilgiler verildikten sonra bu kelime gruplarının çeşitli çekimleri basit bir biçimde örneklerle izah edilmiştir. Kelime türlerinin eklerle çekimlerine yer verildiği için bu bölüme *Etimoloji (Etymology)* denilmiştir. Ayrıca II. kısımda 44 sayfalık yer kaplayan fiiller bahsi de vardır. Fiiller bahsi, eserin birinci ana bölümü olan *Osmanlı Türkçesi Dil Bilgisi (Ottoman Grammar)* bölümünün en ayrıntılı kısmıdır. Fiiller bahsinde Redhouse, fiil türetmeyi ele almıştır. Bunun için de *bak-* fiilini kullanarak tablolar hâlinde fiillerin değişik türetimlerini örneklendirmiştir. *bak-* fiilini etken, edilgen, oldurgan, dönüşlü, işteş biçimlerini, basit, ettirgen, olumlu, olumsuz ve yeterlilik fiilinin olumsuzlarına göre türeten Redhouse, ardından Türkçe fiil çekimlerine geçmiştir.

Fiil çekimlerinde bol örnekler aracılığıyla Türkçenin basit ve birleşik fiil çekimleri olumlu ve olumsuz hâlleriyle işlenmiştir. Ayrıca fiilimsiler bahsine de Türkçe fiil çekimi kısmında değinilmiştir. Ek-fiillerin de izah edilmesiyle fiiller bahsi bitirilmiştir.

Kemalettin Deniz, Efecan Karagöl
İngilizlere Türkçe Öğretiminde Tarihi Bir Eser: “Osmanlı Konuşma Dili Cep
Kılavuzu”

Fotoğraf 3. Vade-Mecum'daki Birleşik Fiillerin Çekimlerine Örnek
(Redhouse, 1855, s. 61)

Tablo 5. Türetme Kısımında Yer Alan Konular

Konular

İsimlerin Türetimi

Sıfatların Türetimi

Fiillerin Türetimi

Birleşik Kelimelerin Türetimi

Eserin bu kısmında Türkçenin kelime türetme özelliklerine kısaca değinilmiştir. 19 farklı yapım ekine yer verilen bu bölümde eklerin ince ve kalın sıralı hâlleri genellikle karışık olarak örneklendirilmeye çalışılmıştır. İsimden isim yapma eklerinden 8, isimden fiil yapma eklerinden 3, fiilden isim yapma eklerinden 8 tanesine yer verilirken fiilden fiil yapma eklerine bu bölümde yer verilmemiştir. Bu kısımda yer verilen yapım ekleri şunlardır:

1. -al: İsimden fiil yapma eki
2. -ce: İsimden isim yapma eki
3. -ceğiz: İsimden isim yapma eki
4. -ci: İsimden isim yapma eki
5. -cik: İsimden isim yapma eki
6. -ç: Fiilden isim yapma eki
7. -gi: Fiilden isim yapma eki
8. -giç: Fiilden isim yapma eki

9. -gin, -kin: Fiilden isim yapma eki
10. -ici: Fiilden isim yapma eki
11. -iş: Fiilden isim yapma eki
12. -k: Fiilden isim yapma eki
13. -la: İsimden fiil yapma eki
14. -lan: İsimden fiil yapma eki
15. -li: İsimden isim yapma eki
16. -lik: İsimden isim yapma eki
17. -m: Fiilden isim yapma eki
18. -ma: Fiilden isim yapma eki
19. -siz: İsimden isim yapma eki

Türetme bölümünde 56 adet örnek kelimeye yer verilmiştir. Vade-Mecum'da yapım ekleri kısmında yukarıdaki ekler getirilerek teşkil edilen türemiş kelimelerden bazıları şunlardır: *çoğal-, Türkçe, elceğiz, şekerçi, adamcık, kazanç, vergi, bilgiç, dargın, kesici, söyleyiş, kırık, kapla-, toplan-, sakallı, kalemlik, atım, dolma, parasız.*

“Etimoloji” ve “Türetme” bahsinde ayrıntılara yer verilmesi, eserin dil öğretim yöntemi olan dil bilgisi-çeviri yöntemiyle ilgili bir durumdur. Durmuş (2013, s. 53)'un belirttiği gibi bu yöntemde “öğretim, kuralların birbirinden bağımsız cümlelerde verilmesi, çekimlerin gösterilmesi ve çeviri yapılması ile başlanmaktadır. Dil bilgisi, biçimsel dil bilgisinin bir özetidir, açıklama yoluyla sunulmaktadır.”

Tablo 6. Söz Dizimi Kısmında Yer Alan Konular

Konular	Konular
İsimler	Zarf-Fiiller
Zamirler	Zarflar
Fiiller	Edatlar
Sıfat-Fiiller	Bağlaçlar
İsim-Fiiller	Ünlemler

IV. Kısım: Söz Dizimi kısmı *Osmanlı Türkçesi Dil Bilgisi (Ottoman Grammar)* bölümünün son kısmıdır ve 11 sayfadan oluşmaktadır. Bu bölümde Redhouse, *İsimlerin, Zamirlerin, Fiillerin, Sıfat-fiillerin, İsim-fiillerin, Zarf-fiillerin, Zarfların, Edatların, Bağlaçların ve Ünlemlerin Söz Dizimi* alt başlıkları dâhilinde Türkçedeki kelime türlerinin cümle içinde kullanımına yer vermiştir. Vade-Mecum'un söz diziminde verilen

Kemalettin Deniz, Efecan Karagöl
İngilizlere Türkçe Öğretiminde Tarihi Bir Eser: “Osmanlı Konuşma Dili Cep
Kılavuzu”

örneklerden bazıları şunlardır: *Bahçe güzel, Bahçe güzel şey, Adam geldi, Portakal şifalıdır, Görmedim, Gittik, Bunlar iyi, Sonra gel, Gitme ki darılırlar.*

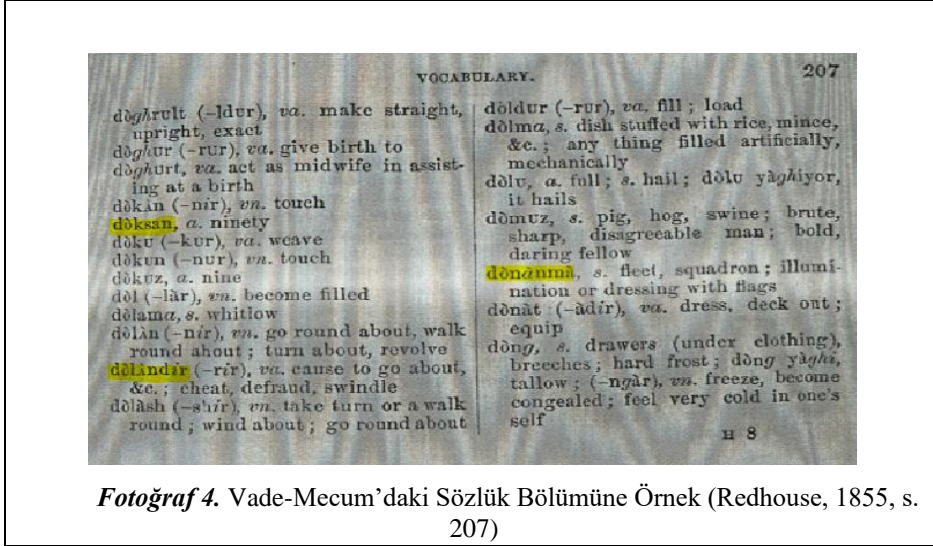
2.5.Vade-Mecum’daki Sözlük Bölümünün Özellikleriyle İlgili Bulgu ve Yorumlar

Vade-Mecum’un en kapsamlı yeri, eserin ikinci bölümü olan sözlük bölümüdür. Bu bölüm şu şekilde tanıtılmıştır:

- Kapsamlı İngilizce-Türkçe Sözlük
- Alfabetik Olarak Düzenlenmiş
- İki bölüm:
- 1. Bölüm: İngiliz ve Türkçe
- 2. Bölüm: Türkçe ve İngilizce

210 sayfalık bu bölümde Redhouse, İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce olmak üzere iki ayrı şekilde düzenlenmiştir. 5808 kelimeleik sözlüğün İngilizce-Türkçe kısmında 2755 madde başı kelimeye yer verilirken Türkçe-İngilizce kısmında 3053 madde başı kelime vardır. Türkçe-İngilizce kısmında daha çok kelime olması eserin yayımlanma amacıyla açıklanabilir. Çünkü bu eser İngilizlere Türkçeyi öğretmek amacıyla hazırlanmıştır. Sözlüğün madde başı kelimelerinin Türkçe veya İngilizce açıklamaları kısa tutulmuştur. Genellikle üç-dört kelimeleik açıklamayla kelimenin diğer dildeki anlamına yer verilmiştir. Sözlüğün Türkçe-İngilizce bölümü incelendiğinde, bir askerin hem mesleki çalışmaları sırasında hem de günlük hayatta ihtiyaçlarını giderebileceği kelimeler olduğu görülmektedir. Mesela *alay, asker, binbaşı, barut, çavuş, deniz, divan, donanma, emir, ferman, filo, gemi, hükümet* gibi askerlik mesleğiyle ilgili kelimelere; *abdesthane, atlı, berber, buğday, çakmak, çay, çarşı, dakika, dirhem, efendi, eczacı, fener, göz, hamam, havlu, ibrik, iplik* gibi günlük hayatın gereklerinden olan kelimelere yer verilmiştir. Hem eserde yer verilen söz konusu kelimeler hem de eserin hazırlanma amacı, *Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metninde* yer alan *Dil Kullanım Alanlarının* özelliklerine uymaktadır. Eserde yoğun olarak *mesleki alan* özellikleri vardır. *Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metnine* göre (2013, s. 22) “mesleki alan, bir kimsenin mesleki etkinlikleriyle ilgili her şeyi kapsar.” *Mesleki alan* özelliklerinin yanı sıra eserde *kamu alanı* ve *özel alan* özelliklerine de rastlanmaktadır. Eserin bu özelliği aslında iç kapakta yer alan *Dikkatle Seçilmiş Sözlük* ifadeleriyle vurgulanmıştır (bk. Fotoğraf 4).

Eserde hem İngilizce madde başı kelimelerin açıklamaları hem de Türkçe madde başı kelimeler Latin alfabesiyle ve bir İngiliz’in doğru telaffuz edebileceği şekilde yazılmıştır.

Fotoğraf 4. Vade-Mecum'daki Sözlük Bölümüne Örnek (Redhouse, 1855, s. 207)

Vade-Mecum'un içerdiği *Sözlük* bölümünden dolayı bir önemi daha vardır: Redhouse, Türkçe sözlükleriyle tanınan bir yazardır. Vade-Mecum yazarın -ulaşılan- ilk sözlük çalışmasının yer aldığı eserdir. Çünkü ilk iki dilli İngilizce-Türkçe sözlüğü olan *An English and Turkish Dictionary* 1856 tarihli'dir (Findley, 2006).

2.6.Vade-Mecum'da Yer Alan *Diyaloglar* Bölümünün Özellikleriyle İlgili Bulgu ve Yorumlar

Vade-Mecum'un son bölümü olan *Diyaloglar* 26 sayfadan oluşmaktadır. Eserin iç kapağında bu bölüm *birkaç bilinen karşılıklı konuşma* ifadesiyle vurgulanmıştır. Sayfanın sağ sütununda Türkçe karşılıklı konuşmalara yer veren Redhouse, sol sütunda ise bunların İngilizce karşılıklarını sıralamıştır. *Diyaloglar* bölümünde Vade-Mecum'un sözlük bölümünde yer verilmeyen kelimeler de kullanılmıştır. Redhouse, bu sayede Türkçe öğrenmek isteyen İngiliz subaylara yeni kelimeler öğretmeyi hedeflemiştir. *Diyaloglar*, bölümler hâlinindedir ve her bölümün başına numaralar konularak tasnif yapılmıştır. 10 farklı bölümden oluşan karşılıklı konuşma metinleri incelediğinde, bölümler arasında konu bütünlüğü olduğu görülmektedir. *Diyaloglar* bölümündeki konular şöyledir:

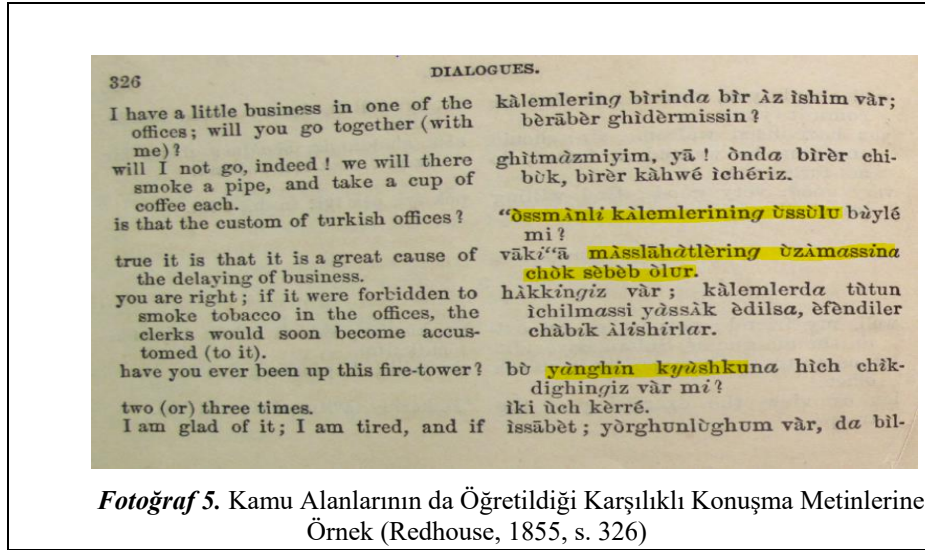
1. İki arkadaşın karşılaşması, hâl hatır sorma,
2. İki arkadaşın ayrılması
3. Tekrar karşılan iki arkadaşın gezmeye karar vermesi ve kayıkla karşıya geçmeleri
4. Çarşıda gezinti faslı
5. Tarihî yerlerin gezilmesi (At Meydanı, Sultan Ahmet, Divan Yolu, Çemberlitaş) ve yeme-içme faslı

Kemalettin Deniz, Efecan Karagöl
İngilizlere Türkçe Öğretiminde Tarihi Bir Eser: “Osmanlı Konuşma Dili Cep
Kılavuzu”

6. Sahafalarda alışveriş
7. Kapalıçarşı’da alışveriş
8. Mühür dükkanında alışveriş
9. Bayezid, Serasker Kapısı gezinti faslı
10. Yük taşıma faslı.

Diyaloglar bölümünde 218 cümle ile karşılıklı konuşma metinleri oluşturulmuştur. Bu metinlerin en önemli özelliği, hedef dilin konuşulduğu doğal ortamda gerekli olabilecek senaryoları içermesi ve bu sayede bir İngiliz subayının yaşamını kolaylaştırmayı hedeflemesidir. Ayrıca bu bölümlerde İngiliz subaylarına ve resmî görevlilerine Osmanlı Devleti’nin kamu alanlarını ve dönemin kamu adetlerini öğretmek de hedeflenmiştir. Eserin bu özelliği dil öğretim yöntemlerinden *Doğal Yaklaşımlı Yöntemin* izlerini taşımaktadır.

Eserin *Diyaloglar* bölümünde yer alan metinler, *Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni*ndeki iletişimsel dil yeteneğinin *pragmatik yetenekler* özelliğiyle örtüşmektedir. *Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni* (2013: 10)’ne göre “pragmatik yetenekler, dilsel kaynakların (dil işlevlerinin üretimi, söz eylemler) işlevsel kullanımı ile ilgilidir ve karşılıklı konuşma senaryolarını kullanır.” Çerçeve Metinde yer alan *İletişimsel Dil Yeteneğinin* özelliklerinin Vade-Mecum’da yer alması dikkat çekici bir bulgudur.

2.7.Vade-Mecum’un Dil Becerileri Açısından Durumuna Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Vade-Mecum’da dil becerileri olarak *konuşma* becerisi baskındır. Bunu *okuma* takip etmektedir. Eserdeki örnek kelime ve cümleler *okuma*

becerisinin kapsamında değerlendirilebilir. Eserin son bölümü olan *Diyaloglar* başlığı *konuşma* becerisiyle ilgilidir. Bazı yerlerde nadir olarak *yazma* becerisini ilgilendiren açıklamalara yer verilmiştir. Örneğin, *K as in English* (Redhouse, 1855, s. 5). Ayrıca bu becerileri destekleyen dil bilgisi kuralları da yoğun olarak eserde yer almıştır.

2.8.Vade-Mecum'un Kültür Aktarımı Açısından Durumuna Yönelik Bulgu ve Yorumlar

Vade-Mecum'da kültür aktarımına yönelik çeşitli örnekler yer verilmiştir: Yemek, din, şehir, unvanlar, müzik, askerlik, dil. Bu örnekler genellikle eserin *sözlük* ve *diyaloglar* bölümlerinde yer almaktadır. Dil öğretimi, aynı zamanda kültür aktarımı demektir. Uyar (2007, s. 19)'ın belirttiği gibi "kültür aktarımı en yalın anlamıyla bir millete ait kültürel özelliklerin yeni nesillere anlatılması, kavratılması ve benimsetilmesi işidir." Vade-Mecum'da Türkçe öğrenmek isteyen hedef kitleye tespit edilen ve aşağıda yer verilen çeşitli kültürel öğelerin aktarılması amaçlanmıştır:

Yemek

Börek, pekmez, but, peksimet, galeta, pirinç, gevrek, suda pişmek, haşlamak, şeker, limonata, şerbet, muhallebi, tavuk göğsü.

Din

Abdest, hafız, Hristiyan, inşallah, Kurban Bayramı, mezar, Müslüman, sadaka, türbe, feth, hatip, Hz. İsa, kilise, mescid, mezhep, ruh, tabut, vallahi.

Mekân

Ahlat, Balkan Dağları, Beyazıt, Beyoğlu, Büyük Dere, Divan Yolu, Sultanahmet, At Meydanı, Bedesten (Kapalı Çarşı), Beylerbeyi, Bursa, Çemberli Taş, İstanbul, Tuna Suyu.

Unvan

Ağa, cenab, hazret, paşa

Müzik

Çalgı, davul

Askerlik

Alay, bıçak, donanma, emir, ferik, kazasker, mülazım, sadrazam, tüfek, zabıt, bahriye, çavuş, düşman, emret-, kaymakam, kemankeş, onbaşı, silah, yüzbaşı.

Dil

Deyimler: Yüreği oynamak, rast gelmek.

Kemalettin Deniz, Efecan Karagöl
İngilizlere Türkçe Öğretiminde Tarihi Bir Eser: “Osmanlı Konuşma Dili Cep
Kılavuzu”

Kalıp Sözcükler: *Afiyet olsun, Allah'a ismarladık, bereket versin, eyvallah, hoş geldin, memnun oldum, sabahlarınız hayrolsun, sefa geldin, şükür, iyiyim.*

Eser: *Şehname.*

Edebî Kültür: *Basma kitap.*

3.SONUÇ

Yapılan inceleme sonucunda Vade-Mecum'da *biçim özellikleri, hedef kitle, dil öğretim yöntemleri, dil bilgisi, sözlük, diyalog ve kültür aktarımı* temalarına ulaşılmıştır.

Eser hem biçimsel hem de içerik olarak pratik yoldan Türkçeyi öğretimini amaçlamaktadır. Eserin hedef kitlesi İngiliz subaylardır. Eserde *dil-bilgisi çeviri yönteminin* özellikleri görülmektedir. *Diyalog* bölümünde ise *doğal yaklaşım yönteminin* özellikleri görülmektedir.

Dil bilgisi bölümünde öğretim dili olarak İngilizce tercih edilmiştir. Örnek kelimeler ve konuşmalar Türkçe verilmiştir. Dil bilgisi bölümünde *İmla ve Telaffuz, Etimoloji, Türetme ve Söz Dizimi* konuları vardır.

Sözlük bölümünde bir askerin hem mesleki alan bilgisine yönelik kelimelere hem de günlük hayatın gereklerinden olan kelimelere yer verilmiştir.

Eserde yer alan *Diyaloglar* bölümü bilinen yani doğal ortamda karşılaşılması muhtemel olan senaryoları içermektedir. Konuşma becerisi başta olmak üzere okuma ve nadiren yazma becerilerine yer verilmiştir. Eserde *yemek, din, şehir, unvan, müzik, askerlik* ve *dil* ile ilgili çeşitli kültürel öğelerin aktarımı yapılmıştır.

Araştırmada ulaşılan bulgu ve sonuçlardan hareketle yabancı dil olarak Türkçe öğretimine ilişkin aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

- Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde hazırlanacak ders kitaplarında pratik amaçlarla dil öğretimine önem verilmelidir.
- Söz konusu kitaplar; kamu alanı, kişisel alan, mesleki alan ve eğitsel alan özellikleri dikkate alınarak hazırlanmalıdır.
- Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde *dil bilgisel yeterlilikler, toplumdilbilgisel yeterlilikler* ve *pragmatik yeterlilikler* dikkate alınmalıdır. Bu durum dil öğretiminde amaca ulaşmayı hızlandıracaktır.
- Dil öğretiminde günlük hayatta sıklıkla karşılaşılabilecek kelimelerin yanı sıra dil kullanım alanlarının dikkate alındığı çeşitli kelimelerle de desteklenmelidir.
- Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kuralların tümdengeliğe göre verilmesi yerine daha çok uygulamalı eğitime örnek

verilmelidir. Karşılıklı konuşma uygulamaları bu açıdan faydalı olabilir.

- Dört temel dil becerisine önem verilmelidir. Bu becerilerin biri veya birkaçı göz ardı edilmemelidir.
- Türkçenin yabancılara öğretiminde kültür aktarımının yapılması ihmal edilmemelidir.

KAYNAKLAR

- Aydın, Ö. (1996). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi*. Ankara: (Yayınevi belirtilmemiştir).
- Demircan, Ö. (2005). *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi* (2013). 20 Nisan 2017, https://www.telc.net/fileadmin/user_upload/Publikationen/Diller_jain_Avrupa_Ortak_öneriler_AEeraevesi.pdf
- Durmuş, M. (2013). Dil Öğretiminin Erken Dönemleri ve Dil-Bilgisi Çeviri Yöntemi. Mustafa Durmuş ve Alparslan Okur, (Ed.), *Yabancılara Türkçe Öğretimi El Kitabı* içinde (49-54). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eren, H. (1998). *Türklük Bilimi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Findley, C. V. (2006). *Mükemmel Bir Doğubilimcinin Öyküsü* (Nuray Şimşek, Çev.). İstanbul: Sev Yayıncılık.
- Hitzel, F. (1995). *Dil Oğlanları ve Tercümanlar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Karagöl, E. (2011). *Sir James William Redhouse ve İngilizlere Türkçe Öğretimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Redhouse, J. W. (1855). *The Turkish Campaigner's Vade-Mecum Of Ottoman Colloquial Language*. London: Published By Thomas Harrison.
- Uyar, Y. (2007). *Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı ve Kültürel Kimlik Geliştirme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi, *Eğitim ve Bilim* 23, 7-17.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.